

ASPECTE ALE ARHITECTURII ȘI REALIZĂRI MUZEOGRAFICE DIN IRLANDA DE NORD

DR. IOAN GODEA

În perioada 2-9 martie 1997 s-a desfășurat la Belfast programul: "NORTHERN IRELAND CULTURAL PROGRAMME WITH EUROPE. VERNACULAR ARCHITECTURE STUDY TOUR" la care au participat din România dr. Ioan Godea, director general la Muzeul Satului (unul din cele mai mari muzee în aer liber din lume la ora actuală, cu peste 300 monumente de arhitectură și tehnică populară transferate în capitala României, începând cu anul 1936) și Nicolae Antonie Dumitru, un tânăr muzeograf de la Muzeul Civilizației Tradiționale "Astra" din Sibiu.

Printre specialiștii participanți la reuniunea de la Belfast s-au numărat:

- din Slovenia: Zvezdana Kozelj de la Cultural Heritage Office din Ljubljana și Marko Koscak (Upravna Enota Trebnje);

- din Ungaria: Vera Muszik și Ferenc Makovenyi (Skanska Hungaria) din Budapesta;

- din Croația: Tihana Fabijamic de la Rijeka și Goranka Kovacic de la Gornja Stubica;

- din Slovacia: Maria Medvecka de la Ministerul Culturii Bratislava și Maria Nadova de la Slovensky Pamiatkovy Ustav din Kosice.

Organizatorii s-au străduit să prezinte, pe cât a fost posibil, teme care interesează la ora actuală Irlanda de Nord.

În presa europeană se vorbește mereu de conflictul religios din Irlanda de Nord. Acesta ex-

istă. Personal credem că de foarte multe ori se exagerează în presă, astfel încât, imaginea în exterior a acestei țări este una a unui război permanent și sângeros. O plimbare prin Belfast lasă a se înțelege că oamenii își văd de treburile lor: muncesc, construiesc frumos, învață în universități etc.

Specialiștii irlandezi au conturat specificul cultural al țării lor prin expuneri deosebit de interesante.

Profesorul Dr. Harry Cracey, cu diapozitive de foarte bună calitate, ne-a introdus în peisajul umanizat de rară frumusețe al Irlandei de Nord. La Crawfordsburn Country Park, domnul Dick Oram și colaboratorii săi ne-au prezentat modul concret de transformare a peisajului natural în peisaj cultural, fără ca natura să sufere. O pasionată ca doamna dr. Ann Hamlin nu poate decât să te încante. O documentare asupra stării monumentelor și siturilor istorice de țară a fost prezentată de domnul Denis Glass. Donal Bryle ne-a vorbit despre felul în care, din punct de vedere practic, se înregistrează pe plan central casele vechi, de la țară, cum sunt ele fișate și înregistrate în banca națională de date.

Cu numai un suport de 2% din partea statului, atunci când inițiativa particulară este prezentă, se pot realiza lucrări de restaurare ori de reconversie a unor case vechi în locuințe cu confort sporit. În intervenția sa, doamna Ann McLaughlin a dat exemple de reușită în domeniu din cele 100-120 de case pe care le are în vedere. Protecția arhitecturii vernaculare și mai ales câteva proiecte de viitor

s-au desprins și din conferința doamnei Primrose Wilson.

David McKittrick este un sociolog foarte documentat în probleme de psihologia maselor și indivizilor mai ales pe coordonate religioase. "*Când oamenii se cunosc și se respectă*", zice dânsul, este deja un prim pas pentru înțelegere, toleranță și pace. Are dreptate.

Modalități și proceduri concrete privind protecția și valorificarea modernă a arhitecturii vernaculare irlandeze am putut afla și din expunerile făcute de: Patrick McGurk (de la Rural Houring Association), Miceal McCoy (de la Local Action

Group din regiunea Armagh) și Peter Kirkwood.

Ulster Folk and Transport Museum de la Belfast este de multă vreme o instituție de prestigiu a Irlandei de Nord. Personal credem că acest muzeu este unul din cele mai frumoase din Europa. Cine n-a văzut acest muzeu este foarte sărac în informațiile despre o țară. De fapt, aici sunt mai multe muzee concentrate în unul singur: transporturile și istoria lor, viața rurală sub toate aspectele, viața urbană, comerțul și cultura în mediul citadin, religia și arta unui popor. David Morris, conservator de elită în muzeologia irlandeză, ne-a făcut să înțelegem concret în ce constă munca de cercetare, selecția monumentelor,

transferul acestora și punerea lor în valoare într-un muzeu cu expunere în aer liber. Peste câteva zile domnul Alen Galery, cunoscut pentru realizările sale muzeografice în întreaga Europă, avea să completeze cele spuse de Morris la fața locului, adică în lumea de basm de la Ulster Folk and Transport Museum. Nu găsim suficiente cuvinte de apreciere a muncii acelor muzeologi care au făcut din muzeu poate cel mai mare și mai credibil ambasador cultural al Ulsterului în lume. Credem că la poarta acestui mare muzeu ar trebui pusă o inscripție care să sune cam așa: "*Dacă vreți să ne cunoașteți viața cu lipsurile dar și cu bucuriile ei, zăboviți îndelung în fața acestor case, biserici și mori. Și dacă vă vor plăcea așa de mult, reveniți*".

Morile (de apă sau de vânt) sunt de multă vreme puncte de mare interes științific dar și turistic. O zi petrecută în regiunea Annalong's Mill (unde specialiști și tehnicieni de mare profesionalism au restaurat o moară de apă cu aducțiune superioară) te duce cu gândul în evul mediu, când poate familiile numeroase ale săracilor pescari așteptau cu înfrigurare bărcile cu pește și fructe de mare, acolo unde apele izbesc neîncetat în malul cu bolovăniș și peisaj selenar.

La Kearney Village, în locul sărăciei

Ruinele unei mori de vânt din Evul Mediu

de altădată, se naște acum, un sat de vacanță fără cusur. Nu departe de ruinele unei mori de vânt, pe malul Mării Irlandei era un sat de pescari, cu casele adunate în jurul unui câmp.

Pescarii au plecat de mult în lumea amintirilor și poveștilor, căci în vecini au apărut stațiile de gaz metan, complexele comerciale moderne, magazinele de materiale de construcție și fermele specializate cu mare strictete. Dar oamenii mai au nevoie și de altceva. Ian McQuiston (de la The National Trust) a

medievale în care o moară de vânt însemna nu numai pâine ci și școală de viață, cor de cântece creștine ori păgâne, învățătură tainică despre plante, animale, balauri și sfinți, nu poate decât să te odihnească. Este acea odihnă despre care toată lumea zice că-i în mișcare: în mișcarea individului dar și în mijlocul unei naturi sănătoase. De pe dealul cu nume lesne de înțeles, Windmill Hill, unde, la umbra zidurilor înalte ale unei mori de vânt cu aripile frânte de vreme, ghizii localnici vorbesc despre expansiunea unui port, Strangford - Portaferry, ce părea

Mejdii de piatră

prezentat în ordine casele de pescari renovate și dotate cu tot ceea ce o viață civilizată pretinde, într-o lume în care toți se bat ca să atragă cât mai mulți turiști. Turismul este singura industrie din lume care nu poluează. Satul de vacanță rezultat din atâtea minți luminate în materie de restaurare, dar și cu eforturi financiare ridicate, aici la Mid Island, cu siguranță va stămi interesul turiștilor. Să calci alene pe covorul verde de iarbă grasă, să asculți cum liniștea e lovită de valurile mării, să asiești la culcușul vorbăreților pescăruși, să contempli vorbind cu tine, singur, despre trecute vremi

până nu demult încremenit: în fața lui case medievale îndreptate spre strâmtoarea ce lăsa să treacă pe aici corăbiile încărcate de oameni și mărfuri.

În vestul țării, la Rose Cottage am vizitat o casă foarte veche, din secolul al XVII-lea. Exteriorul arată cum arăta probabil în momentul construirii ei: ziduri groase de piatră, ușile scunde, ferestruici puține, acoperișul scund cu învelitoare groasă de trestie subțire; hornul înalt trimite fumul de turbă unde-l duce vântul. În interior însă totul este refăcut cu grijă păstrând piese vechi de mobilier, obiecte casnice,

rămase de la bunici și străbunici, și semineul de piatră (cu clotan și proțap) nelipsit din nici o casă veche irlandeză. Se spune că așa erau casele vechi și în satele de peste frontiera cu Republica Irlanda. "Rose Cottage" este un exemplu de reconversie, de modernizare înțeleaptă a unor vechi edificii spre a răspunde nevoilor moderne de confort.

La Windmill Hill am fost surprinși de un toponim. Platoul montan de acolo, adică podișul, se cheamă "TARA". Toate locurile înalte și destul de întinse se cheamă în limba irlandeză "tara". Se știe bine că și noi românii avem acest toponim ce este sinonim (în ultimă instanță) cu patria. Virginia

Nu putem crede că rădăcinile nu sunt comune pentru crucile de lemn cu colac din Șugatag (Maramureș) și crucile de piatră cu colac de răsucitură identică prin formă, proporții și compoziția motivelor din Carmmeney. Reprezentările antropomorfe pe stâlpii și semnele de mormânt de la White Island ori "Janus figure" din Boa Island (ținutul Fermanagh) nu sunt altceva decât modalitățile ornamentale și interpretative ce se regăsesc și în Bărăganul Românesc. Este nevoie, deci, să mergem adesea la obârșii.

Despre aceleași origini celtice comune (la irlandezi și la români) putem vorbi și în domeniul muzicii. Am fost invitați într-o seară la un "pub"

Garduri de piatră

Cartianu și Emilia Comișel (prima și pentru întreaga civilizație, a doua pentru domeniul folclorului muzical) au surprins în studii științifice de referință urmele celtice în cultura românească. După ce am parcurs atâtea sate, atâtea zone din Irlanda de Nord; după ce am citit și am văzut atâtea aspecte arhaice de civilizație atât în cultura română cât și în cultura irlandeză, nu suntem convingși că au fost explorate toate aspectele care leagă bătrâna noastră Europă.

celebru cu muzică irlandeză veche. La "Blace's of the Hollow" din Enniskillen cântă seară de seară o trupă veselă de tineri și vârstnici irlandezi la chitare și mandoline de tot felul, cântece vechi răscolitoare de amintiri, pentru cei ce le știu, și încântătoare, pentru cei ce le ascultă pentru prima oară. Taverna aceasta are ceva din stilul gălăgioaselor crame bavareze; este identică miilor de hanuri de drumul mare cu care filmele americane ne-au obișnuit; se

aseamă într-un fel cu cârciumile noastre românești de altă dată, cu scripcarii și cu cântecele lor de ocnă prin mahalele prăfuite de la mazine de București. Spațiul tavernei lui William Blake este împărțit în trei: în prima încăpere (intrând direct din stradă) este barul într-o parte, mesele de cealaltă. Urci câteva scări și observi în stânga un fel de cușcă cu pereți înalți din scândurile înegrite de fum și vreme. Aici cântă taraful. A treia sală are două mese de biliard, câteva bănci și vreo patru mese. De obicei, în prima parte se stă puțin, se bea o bere și cam atât. Cei ce vor să asculte muzica intră în "cușca cu lei", acești diavoli ai muzicii vechi irlandeze! Acolo este o singură masă. Cum se ridică unul, altul îi ia locul. Nimeni nu cunoaște pe nimeni, dar parcă toți ar fi frați.

La "Belcoo Enterprises Ltd." din orașul Belcoo, din ținutul Fermanagh, facem cunoștință cu managerul acestei companii, care se ocupă de restaurarea și reconversia unor vechi clădiri din regiune. Personajul acesta avea să ne încante pe toți. Se numește Margaret Gallagher. Vorbește cu mândrie de munca sa, de rezultatele muncii colectivului pe care-l conduce: economiști, arhitecți etc. Ceea ce a fost însă "moșul" la întâlnirea noastră cu această doamnă a fost invitația să-i vedem casa natală situată la câteva mile de oraș, sus pe un deal, unde nu-i loc decât pentru turmele de oi din specia caracteristică nordului Insulei Irlandei. O casă scundă, acoperită cu stuf, cu pereți văruiți în alb, cu nelipsitul șemineu. Are și o mică bucătărioară. Aici trăiește ceasurile de seară citind la lampa cu spirit (casa nu este electricată), în atmosfera cu pocnete de lemne amestecate cu calupurile de turbă puse pe vatra liberă a șemineului, atât de original.

Orașul Mahon's seamănă cu un oraș transilvănean mai mic, precum Beiușul, Blajul sau Năsăudul. În mijlocul așezării era castelul, precum la noi curia. O piață centrală adună prăvăliile de tot felul și tarabele săptămânale ale târgurilor periodice sau ocazionate de anume sărbători. Arhitectul Michael McGrath ne face un ghidaj competent la casele de vacanță recent construite sau rezultate prin restaurarea unor case muncitorești mai vechi. Lacurile cu somoni din jur sunt cercetate din ce în ce mai mult de pescarii microbiști din Elveția și Italia. Confortul și serviciile sunt pe măsura exigențelor. Ceea ce a avut darul să ne încante mai mult a fost vizita în piațeta orașului. Acolo se află și cea mai veche casă din oraș. A restaurat-o cu grijă, deschizând în ea o cofetărie cu interior "retro", magazinul de ustensile de pescuit și depozitul de ambarcațiuni

pescărești de închiriat.

Cam la mijlocul distanței între două orașele - Omagh și Newtownstewart - în urmă cu vreo douăzeci de ani, a luat ființă o instituție culturală (cu greu acceptăm s-o numim muzeu în aer liber) ce se cheamă Ulster American Folk Park. Dr. Philip Mowat ne primește cu multă căldură (chiar dacă vremea de afară este mohorâtă) și ne conduce pe aleile acestui parc de câteva zeci de hectare unde, de luni până vineri, vin zeci și zeci de vizitatori (mulți din America), spre a vedea două lucruri: de pe o parte un pavilion central în care se prezintă principalele etape ale emigrației irlandeze, apoi modele vechi de case reconstruite cu mare fidelitate, după cercetări de teren, descrierea unor scriitori etc. Cert este că din 1976, până azi, muzeul a crescut mereu adăugând noi construcții, inclusiv replici după casele irlandeze din USA. Nimeni nu pleacă din țara lui fugind de bine. Se fuge de sărăcie. Secolele trecute au fost pentru irlandezi secole de sărăcie, pigmentate din vreme în vreme cu câte o epidemie de ciumă, holeră, variolă, cu ani de secetă și foamete generatoare de mari catastrofe demografice. Irlandezii, fugind de sărăcie, au făcut mai apoi o bună parte din America. Nu i-am înțeles pe colegii de la Ulster American Folk Park de ce insistă atât de mult pe datele de detaliu economic și nu încearcă să realizeze, într-o bună parte a muzeului, cota de înaltă pregătire intelectuală a acestui neam de oameni, care a dat Americii și Lumii atâția președinți pentru USA, atâția laureați Nobel, atâtea genii de referință universală. O natură zgărcită, ostilă și dură i-a făcut tenaci, răbdători, dar repede adaptabili la noi preocupări când ocaziile și timpul le-au permis.

Profesorul dr. Michael Gold, de la Queen's University of Belfast, deschide seria conferințelor dimineții de sâmbătă 8 martie, cu o expunere foarte documentată asupra patrimoniului arhitectonic vernacular din Irlanda de Nord, urmând ca apoi noi, invitați din țările Europei de Est, să ne expunem părerea în legătură cu problematica generală a stagiului de documentare în această țară și, dacă este cazul, să prezentăm câte ceva din experiența muncii de restaurare a patrimoniului arhitecturii vernaculare din țările noastre. Într-un fel este o dimineață a concluziilor. Nu credem că mai este nevoie să detaliem opiniile celor prezenți. Un calificativ de excelent pentru modul în care The British Council din Belfast a organizat împreună cu Environment an Heritage Service acest program de cunoaștere și dezbateră a temei propuse.